

”חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה”

צדיק ורע לו

כשהולך אדם לעולמו כתוצאה מפעולות איבה - קשה להשתחרר מתחושות של כעס, מן ההרגשה שאולת יד או פשיעה הן שגרמו למה שקרה. כשקורה הדבר ואי-אפשר להצביע על אשמים - נפגשים אנו עם המציאות במימד אחר - מופנם יותר, ומעלה שאלות נוקבות יותר: האם זה היה חייב לקרות? האם יש סיבה למה שקרה? או אולי תכלית? ועוד שאלות.

לא נוכל ולא ננסה עכשיו לרדת לעומקה של השאלה הנוקבת את תהומו של עולם - מפני מה צדיק ורע לו. גם לא נוכל להיפטר ממנה בלא כלום - רק נזכיר את התשובות אשר עונים רעיו של איוב נוכח היסורים הפוקדים אותו - ”זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו”², ”הלא רעתך רבה ואין קץ לעונתיך... אם תשוב עד ש-די תבנה תרחיק עולה מאהליך”³. לרעיו של איוב יש תשובות פשוטות, קונספציות מאוד ברורות, על כל שאלה - תשובה. לא כן לאיוב, ולא כן ללומד הספר, אשר רוח-הקודש שיתפה אותו במה שקורה אחרי הפרגוד עוד בטרם הוויתו.

איוב מתייסר, וסופם של היסורים ואחריתם של הברורים הנוקבים שלו עם רעיו, והדו-שיח שלו עם רבש”ע, הוא בגילוי שכינה. איוב זוכה לנבואה. שם - מתוך הנבואה, עונה לו הקב”ה, ומשתף אותו בסוד עולמים זה, ואמנם בודאי השגחתו כוללת היא את השכר ועונש, אך רחבה ועמוקה ומקיפה הרבה למעלה מבינתנו. אנו רק נזכיר פסוק אחד המתייחס לרעיו של איוב: ”ויהי אחר דבר ד’ את הדברים האלה אל איוב ויאמר ד’ אל אליפז התימני: חרה אפי בך ובשני רעיך כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב... ואיוב עבדי יתפלל עליכם כי אם פניו אשא לבלתי עשות עמכם

1. דברים שנאמרו באזכרה ליום השלושים להלקחו של חברינו, תלמיד הישיבה, נתנאל פיטוסי ז”ל.

2. איוב ד ; ז.

3. שם כב ; כג.

"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה"

נבלה כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב"⁴. מה היא אם כן דרכו של עובד ד' - מה ד' שואל מעמנו בעת אשר כזאת?

"ברוך אתה ד"

באופן בסיסי נאמר: הלכה מפורשת היא: "חייב האדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה"⁵. "ועל שמועה רעה מברך ברוך דיין האמת"⁶. ואנו שואלים: מה פשר ברכה זו? האם שבח או הלל הוא לקב"ה על שחיסר מאיתנו את היקר לנו כל-כך? ולשם כך נשאל: מהו פשר ברכה בכלל, ומתוך כך מהו פשר ברכה זו בפרט.

כבר בפסוקי התורה ניתן לראות שאין פירוש הביטוי "ברכה" - "הלל", וכפי שלימדונו כמה מן הראשונים והאחרונים. על הפסוק "ויברך אלקים את יום השביעי"⁷, אומר האבן עזרא: "פירוש ברכה - תוספת טובה. וביום זה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות, ובנשמות כח ההכרה והשכל". והספורנו מוסיף שבירכו שיהיה מוכן משאר הימים לאור באור החיים, ומסיים בדברי הגמרא⁸ על הפרידה מן הנשמה היתרה שבשבת - "כיון ששבת - ווי אבדה נפש". גם ברכת ד' המלווה את יצירת החיים בעולם בדגים ובעופות "ויברך אותם אלקים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים"⁹, ולאחר מכן באדם - תתפרש באופן דומה תוספת טובה - השפעה, האצלת חיים חדשים על-פני האדמה.

אלא שהדברים מובנים כאשר המדובר הוא על ברכת ד' על האדם, הבריאה. אולם מה יהיה פשרה של ברכת האדם לבורא עולם? וכי לברכתו הוא צריך? רבי חיים מוולוז'ין בנפש-החיים¹⁰ מבאר: "והענין כי מלת ברוך אינו לשון תהלה ושבח כמו ששומה בפי ההמון... אבל האמת כי ברוך פירושו לשון תוספת וריבוי, וכענין 'קח נא את ברכתי' ו'ברך את לחמך', והרבה כיוצא במקרא, שאי-אפשר לפרשם לשון תהלה ושבח, אלא לשון תוספת וריבוי". ומדגיש רבי חיים שבודאי אין המדובר על עצמותו יתברך, מצד התחברותו מרצונו אל העולמים, - "חלילה וחלילה כי הוא מרומם

4. איוב מב ; ז-ח.

5. ברכות לג; רמב"ם הלכות ברכות פרק י הלכה ג, ושולחן-ערוך אורח-חיים רכב ; ג.

6. ברכות נד; רמב"ם ושולחן-ערוך שם.

7. בראשית ב ; ג.

8. ביצה טז.

9. בראשית א ; כב.

10. שער ב פרק ב.

מעל כל ברכה, ואף שם הויה מצד התחברותו עם העולמות כפירושו - היה הווה ויהיה, ומהווה הכל".

ועוד יותר מכך, מביא מן הזוהר-חדש - "ואכלת ושבעת וברכת" - ואמר ר"י: גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח בפמליא של מעלה". ועל זה נאמר: "העבודה צורך גבוה"¹¹. האדם מברך את הקב"ה, מכיון שמגמתו של עולם להיות "מכון לשבתך עולמים" - מקום בו תופיע מגמת הנצח בתוך הזמני, ותאיר כל פסיק וכל נקודה מן העולם - מן ההעלם אשר חותר אל השלמתו. מתוך נקודת מבט זו על הברכה, נוכל להבין טוב יותר את משמעותה של הברכה על הרעה, ואולי אף במעט את תפקידם של היסורים.

הברכה על הרעה - שלוש משמעויות

דומה כי הרובד הראשוני של הברכה על הרעה קשור ליכולת שלנו לסגל לעצמנו את הכשרון לעבוד את רבש"ע גם מתוך יסורים. לגלות את הדוד גם כאשר צריך לחצות משוכה של מכאובי נפש וגוף. אדם קורע על היקר לו מכל, ומברך 'ברוך דיין האמת' בשם ובמלכות, ובעיצומו של האסון מגדל את שמו של הקב"ה בעולמו. - 'יתגדל ויתקדש שמייה רבה'.

וכך מספר הרב סולובייצ'יק בספרו "ימי זכרון": "מגיע הלילה הראשון של חג השבועות בישיבת וואלוז'ין. כל הישיבה מוארה אור יקרות. שבע מאות, בערך, מבני הישיבה יושבים ולומדים. לפתע מופיעה דמותו האבהית של הנצי"ב, ובקול מורם הוא קורא: "רבתי, הבה נצא במחול לכבוד מתן התורה". כל הישיבה, והנצי"ב בראשה, יוצאת במחול קודש, בריקוד של להט ואש. תוך הריקוד מגיע שליח רץ מאת משרד המברקים, ומגיש לידיו של ראש-הישיבה מברק פתוח. הנצי"ב מציץ כהרף עין במברק, ושמו בכיסו תוך אמירת אגב: "שום דבר, הבה נמשיך במחול". וכך עובר כל חג השבועות בוולוז'ין תוך ריקודים חגיגיים ושמחת נפש, תוך לימוד תורה. במוצאי חג השבועות מבדיל הנצי"ב על כוס, ומסיים "ברוך המבדיל בין קודש לחול". לפתע נעלמת לחלוטין קדושת יום-טוב, והנצי"ב מתעלף. המברק שהגיע בלילה הראשון של חג השבועות הודיע לו על פטירתה של אחותו הצעירה".

עד כאן דברינו על הברכה על אף הקושי העצום בכך.

”חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה”

אבל דומה כי ישנם מימדים נוספים הטמונים בהלכה זו. אומר הרמב”ם בהלכות תעניות¹²: ”אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות”. לקב”ה דר- שיח עמנו, אי-אפשר לעבור לסדר היום ולהיפטר בחישובי סטטיסטיקה - לא זוהי דרכו של המאמין.

חז”ל מלמדים אותנו ש”כשמת אחד מן החבורה תדאג כל החבורה”¹³, לא דאגה המחלישה את הכוחות, ואת הבטחון, אלא דאגה המבקשת את הדו-שיח עם הרבש”ע - מה ד’ שואל מעמך? הגמרא במסכת מנחות¹⁴ מספרת על משה רבנו שעלה למרום וראה את רבי עקיבא שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. אמר לפניו: רבש”ע, הראיתני תורתו הראיני שכרו, אמר לו חזור לאחוריך. חזר לאחוריו. ראה ששוקלים בשרו במקולין. אמר לפניו: רבש”ע, זו תורה חו שכרה? אמר לו: שתוק! כך עלה במחשבה לפני.

אומרים בשם הרבי מקוצק: רק אם לא תדבר אלא תשתוק, תבין את סוד המחשבה האלקית. ישנן מציאויות שהן למעלה מחשבונות של סבה ומסובב, פשוטים או מורכבים, כאלה שכל עוד הכחות שלנו מוגבלים, לא נוכל להבינם, ואולי נוכל לגעת בהם דוקא מכח ”וידום אהרן”¹⁵. שתיקה זו גם היא לברכה תחשב, ואולי יותר מכך - שורש היא לברכה.

הגמרא במסכת ברכות קובעת¹⁶: ”אגרא דבי טמיא (=בית אבל) שתיקותא”. לא אל שתיקה של חידלון אנו חותרים, כי אם לפגישה שהיא למעלה מן המילים, עד אשר נגיע אל היום בו ניתן יהיה לתרגמה לניב שפתיים.

ונחתום במימד נוסף שיש לברכה על הפגישה שלנו עם גשר החיים. פגישה אשר עם ישראל ככלל ואנו כפרט, הרבינו להפגש עמה בעת

12. פרק א הלכה ג.

13. שבת קו.

14. כט:

15. במבוא ל’ספר הניגונים’ של חסידות חב”ד, מובאת מסורת חסידית, על כך שחתנו של בעל ’תפארת ישראל’ על המשניות אמר פעם לפני האדמו”ר מקוצק בשם חותנו שמדרגה גבוהה היא לקבל ייסורים ולא להתרעם, במדרגת ’ידום אהרן’, אך דוד המלך, נעים זמירות ישראל, מדרגה גבוהה מזו היתה לו - קבלת ייסורים מתוך שמחת הנפש, ומתוך זמרה, כמו שנאמר - ’למען יזמר כבוד ולא ידום’ (תהלים ל ; יג), ושיבח האדמו”ר מקוצק את הדברים. - הערת העורך.

16. דף ו:

האחרונה: המעיין בפרקי תהילים יפגוש את נעים זמירות ישראל אשר שירת חייו היא שירת חייה של האומה כולה. מצבי הנפש אותם משרטט דוד בספר תהילים, יש בכוחם ללוות יהודי ברגעים של שמחה, ולהיות לו לפה ברגעים של צער ובכי. דוד יודע לשיר את שירת השלום ואף את שירת המלחמה. נוקב את הדין מחד, ואוהב ישראל עצום מאין כמוהו. דוד יודע לזמר, אך גם יודע לבכות. על הכל מנצחת אהבה בלא גבול - אהבה וצמאון לאל חי, ודוד מנצח על התזמורת אשר כל הכלים, כל הכוחות כולם, שותפים בה - לבלתי ידח ממנו נידח.

דומה כי בעת הזאת הקב"ה מוסיף מיתרים לכנור שלנו, ואנו נתבעים לנגן בהם. לא חלילה מתוך יאוש, אלא מתוך שייכות עמוקה, מתוך צפייה, מתוך "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבניינה"¹⁷.

ואני חייב להוסיף כמה דברים למשפחה היקרה :

באתי לנחם אתכם בימי השבעה - ונמצאתי מתנחם. מתנחם מאמונה איתנה, מכח עמידה, מדוגמא ומופת. חביריו של נתנאל יוסיפו לספר מעט על תכונותיו. רק אוסיף ואומר כי זכיתי להבין על איזו קרקע בריאה הוא צמח. יהי רצון שלא תוסיפו לדאבה עוד, ובבנין ירושלים תנוחמו.

---

¹⁷. תענית ל: